

Maciej Waltoś, *Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyśle i jego biblioteka w latach 1909-2023*, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, Przemyśl 2024, ss. 376.

Towarzystwa, stowarzyszenia oraz prowadzone przez nie biblioteki regionalne działające w wielu miastach w XIX i XX wieku odgrywały dużą rolę kulturotwórczą dla lokalnych środowisk, zwłaszcza w trudnych latach zaborów oraz w okresie po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. W okresie odrodzenia państwa polskiego wspierały działalność edukacyjną, oświatową oraz kulturalną, a także kształtowały pokolenia nowych czytelników. Dla badaczy zajmujących się historią książki niezwykle cenne są prace poświęcone działalności lokalnych bibliotek. W związku z powyższym warto zwrócić uwagę na pracę dra Macieja Waltośa, zatytułowaną *Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyśle i jego biblioteka w latach 1909-2023*, która na tle panoramy regionu prezentuje historię Biblioteki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyśle. Autor recenzowanej publikacji jest bibliotekoznawcą, w swoim dorobku ma publikacje z zakresu historii książek i bibliotek oraz regionalnego środowiska naukowego. Od 2025 r. pełni funkcję dyrektora Przemyskiej Biblioteki Publicznej im. Ignacego Krasickiego w Przemyśle.

W prezentowanej monografii autor postawił sobie za cel pokazanie na wielu płaszczyznach działalność Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyśle oraz prowadzonej przez organizację biblioteki, od momentu jej utworzenia w 1909 roku do współczesności (2023 roku). Publikacja składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu tabel, wykazu skrótów, a także indeksu osób oraz miejscowości. Tak skonstruowany układ pracy jest czytelny oraz w sposób logiczny prezentuje dzieje Biblioteki TPN. W pierwszym rozdziale *Powstanie TPN i jego agendy bibliotecznej – pierwsze lata działalności (1909-1918)* autor podjął próbę odtworzenia okoliczności utworzenia Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyśle, a także w osobnym podrozdziale przedstawił pierwsze lata kształtowania się księgozbioru towarzystwa, zwracając szczególną uwagę na okoliczności jego utworzenia, funkcjonowanie, a także ukazując darczyńców biblioteki w pierwszym okresie jej działania. Z kolei w rozdziale drugim *TPN i jego bibliotekę w okresie międzywojennym* ukazał działalność Biblioteki TPN, zwracając uwagę na jej organizację, sposoby powiększania księgozbioru, a także użytkowników. Rozdział trzeci *Losy TPN i jego księgozbioru w latach II wojny światowej* ukazuje dzieje zbiorów bibliotecznych w trakcie okupacji miasta przez wojska sowieckie i niemieckie. Zaś czwarty: *Lata powojenne – okres odbudowy i likwidacji TPN (1945-1956)* oraz piąty: *Działalność TPN i jego biblioteki w kolejnych dekadach Polski Ludowej (1957-1989)* prezentują czytelnikowi trudne powojenne dzieje Biblioteki TPN zmagającej się z problemem zabezpieczenia zbiorów bibliotecznych i archiwalnych, kłopotami finansowymi oraz lokalowymi, a także podejściem władzy do działalności towarzystwa i likwidacji jego ostatniej agendy Biblioteki TPN. Autor ukazuje również okoliczności reaktywowania działalności towarzystwa w 1957 r. oraz biblioteki w trudnej rzeczywistości politycznej Polski Ludowej. Z kolei rozdział szósty *TPN i jego bibliotekę po 1989 r. – przegląd dorobku i współczesne wyzwania (1989-2023)* prezentuje dzieje Biblioteki TPN w nowej rzeczywistości politycznej po zmianach ustrojowych 1989 roku.

Prezentowana monografia ukazuje ponad sto lat historii Biblioteki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyśle na tle przełomowych wydarzeń z historii regionu oraz państwa. Niewątpliwą jej zaletą jest ukazanie historii zbiorów biblioteki na tle szerokiej panoramy

wydarzeń oraz przemian społecznych, kulturalnych oraz politycznych, które wpływały na działalność Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz prowadzone przez nie biblioteki. Publikacja omawia także rolę, jaką odegrała Biblioteka TPN na tle innych organizacji naukowych, kulturalnych oraz społecznych działających w Przemyślu. Na podkreślenie zasługuje także szerega kwerenda źródłowa obejmująca materiały archiwalne zgromadzone m.in. w Archiwum Towarzystwa Przyjaciół Nauki w Przemyślu oraz Archiwum Państwowym w Przemyślu, a także wykorzystane źródła drukowane, wspomnienia, artykuły prasowe oraz opracowania, które pozwoliły autorowi odtworzyć historię księgozbioru TPN w Przemyślu. W omawianej pracy brakuje jedynie rozdziału lub obszerniejszego fragmentu prezentującego szczegółową charakterystykę zbiorów Biblioteki TPB. Praca zawiera informację o posiadanych przez bibliotekę zbiorach (s. 7-71, 73, 108, 113, 114-115, 158-164), jednak autor nie zdecydował się zamieścić szerszej charakterystyki księgozbioru.

Publikację dra Macieja Waltosia zatytułowana *Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyślu i jego biblioteka w latach 1909-2023* należy bez wątpienia polecić zarówno badaczom dziejów książki i bibliotek w XIX i XX w., jak i historykom badającym dzieje regionalne, a także studentom historii zainteresowanym poznawaniem kulturotwórczej roli bibliotek w lokalnych środowiskach.

Rec. Katarzyna Paduch

Michał Czerenkiewicz, *Oficina Schedlów. W świecie drukowanej książki XVII i początków XVIII wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2023, ss. 734, il.

Historia drukarni polskich w epoce nowożytnej cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem. Badaczy już od XIX wieku i w niektórych obszarach została dogłębnie opracowana. Wciąż jednak życie i działalność wielu typografów znane są tylko w ogólnym zarysie, a bibliografia ich dorobku wydawniczego daleka jest od kompletności. Zaliczała się do nich oficyna założona w Krakowie przez Krzysztofa Schedla w 1639 roku, po jego śmierci prowadzona przez wdowę Annę i synów typografa – Jerzego Romualda i Mikołaja Aleksandra – do roku 1707. Mimo uznanych zasług na niwie kultury książki drukarnia ta należała dotąd do grona oficyn nie poddanych pogłębionym badaniom. Tym samym monografia Michała Czerenkiewicza wychodzi naprzeciw uzasadnionym potrzebom badań historycznych nad dziejami polskiego drukarstwa. Widoczny obecnie w Polsce rozwój zainteresowań historią komunikacji dodatkowo wzmacnia postulat podjęcia tematyki dziejów drukarstwa, składając dodatkowo nie tylko do ustalania nowych faktów, lecz również zastosowania nowych metod badawczych.

Wielowymiarowość działalności drukarni otwiera liczne możliwości prowadzenia badań nad nimi. Wobec różnorodności metodologii stanęło przed Autorem zadanie wyboru własnego podejścia badawczego. Podjął je w pierwszym rozdziale zatytułowanym *Założenia wstępne*, omawiając szereg nurtów w krajowych i zagranicznych badaniach nad książką oraz analizując ich przydatność dla realizacji obranego przez siebie tematu. Konstruując